

Sözlü Kültürden Medyaya Metinlerarası Bir Örnek: Binboğalar Efsanesi Romanı ve Beyaz Gelincik Dizisi

Yrd. Doç. Dr. Baki Bora HANÇA

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

borahanca@gmail.com

Öz

Son dönemde sosyal bilimler alanında metinlerarası çalışmaların yoğunlaştığı görülmektedir. Metinlerarasılık yazılı eserlerle sınırlı olmayan, metin olarak değerlendirilebilecek görsel ve işitsel diğer yapıtları da inceleyen bir yöntemdir. Dolayısıyla farklı sanat ve edebiyat alanlarında üretilmiş pek çok kültürel ürün arasında bağlantılar kurabilmektedir. Televizyon ve sinema dünyasında yazılı edebiyattan veya gelenekten faydalanan çok sayıda örnek vardır. Çalışmamıza konu olan Beyaz Gelincik dizisi ise Binboğalar Efsanesi romanı aracılığıyla halk kültüründen beslenmiş ve çeşitli yönleriyle bu romandan esinlenmiştir. Kahraman ve yer isimlerinden başlayarak efsanelere, sosyal hayata dair temalara kadar ortaklıklar barındıran bu iki eser arasındaki ilişki metinlerarası çalışma için uygun bir konu başlığı sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Binboğalar efsanesi, Beyaz Gelincik dizisi, Halk kültürü

Abstract

Recently intertextual studies have been increased in the field of social sciences. Intertextuality is a method that is not only limited to the written works but also studies the other audio-visual works that can be considered as texts. Therefore, connections can be made between many cultural works produced in the fields of art and literature by this method. There are many examples that make use of the written literature or tradition in television and movie sector. "Beyaz Gelincik" tv series as the subject of our study fed on folk culture via the book "Binboğalar Efsanesi" and was inspired from the same book in various aspects. The connection between these two works that share common points from the hero and place names to the themes in legends and social life offers an appropriate title for intertextual study.

Key words: Legend of Binbogalar, Serial of Beyaz Gelincik, folk culture.

Giriş

19. yüzyıldan itibaren edebiyata hakim olan orijinal olma kaygısı, 20. Yüzyılın ortalarından itibaren terkedilmeye başlanmış, geleneksel kültürel motifleri yeni eserlerde kullanma eğilimi artmıştır. Bu durum bilinçli ya da bilinçsiz olarak metinlerarasılığın yaygınlaşmasına vesile olmuştur. Edebiyatın farklı türlerinde ve medya ürünlerinde adeta geçmişe özlem veya halk yaşantısına olan merak şeklinde kendini gösteren bu yönelim yüzyılın devamında da etkisini artırarak sürdürmüştür. Özellikle modern edebiyat ve sinemada çağlar öncesinin insanına ait evren algısını ve toplumsal ilişkilerini yansıtan mitoloji, destan, masal gibi türlerden gelen tipler ve olaylar yoğun bir şekilde kullanılmaya devam etmektedir. Geçmişten gelen kültürel birikimin bu denli kullanılmasının ticari nedenleri olmasının yanı sıra, okuyucuya ve seyredene tanıdık bir ortam yaratma, onları eğlendirme, günlük hayatın sıradanlığından kurtarma gibi amaçlarının da olduğu muhakkaktır. Ayrıca modern sanat ve edebiyat bu sayede çağımız insanının kültürel geçmişiyle bağını sürdürmesine yardımcı olmaktadır.

Yukarıda belirtilen süreç Türkiye’de de benzer biçimde gelişmiş, müzikten sinemaya, şiirden romana kadar pek çok farklı alanı etkisine almıştır. Son dönemde medyanın hızlı gelişimine paralel olarak dizi sektöründe patlama yaşanması özellikle senaryoların romanlardan esinlenme ihtiyacını doğurmuştur. Haliyle geleneksel anlatılardan beslenen, kırsal yaşamı konu alan pek çok roman da dizilere uyarlanmıştır. Böylece bu konudaki romanlar geçmişteki kültürü modern zaman izleyicilerine ulaştırmada bir köprü vazifesi görmektedir. Yakın zamanda televizyonda yayınlanmış olan Beyaz Gelincik dizisinin Binboğalar Efsanesi adlı romanla olan ilişkisi bu bağlamda incelenebilir. Doğrudan uyarlama olmasa bile dizi ve romanın pek çok yerde kesiştikleri görülmektedir. Söz konusu kesişme son yıllarda akademik alanda sıklıkla kullanılan metinlerarasılık kavramını da önümüze getirmektedir. “Herhangi bir metni kendinden önce yazılmış metinlerin oluşturduğu büyük metin sistemi içinde bir yere oturduğunu ve karşılaştırmalı çalışmaların bütün yapması gerekenin de bu sistemle arasındaki bağlantı zincirlerini ortaya koymak olduğunu varsayan metinlerarasılık”¹, benzer çalışmalar için yeni açılımlar sağlamaktadır.

---

¹ Ömer Solak, Edebiyat Biliminde Kuram ve Yöntem, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2014, s.119.

Bu yazıda, adı geçen roman ve dizi arasındaki metinlerarası ilişkinin hangi boyutta olduğu incelenecek, romandan diziyeye aktarılan unsurların neler olduğu belirlenmeye çalışılacaktır.

Metinlerarasılık, günümüzün modern dünyasında her türden imaj, söylem ve sembollerin ilişkilendiği/iççe geçtiği karmaşık yapıyı çözmeye çalışan bir kavramdır. Bu kavram aracılığıyla metin olarak okunabilecek herhangi bir kültürel ögenin içerdiği/ilişkilendiği söylemler ve farklı kültürel ürünlerin neler olduğu ne gibi etkilerde bulunduğu açığa çıkarılmaya çalışılır. Böylelikle Bakhtin'in karnavallardan yola çıkarak romana uyguladığı ve önemle üzerinde durduğu metinlerdeki çoksesli ortam deşifre edilmiş olur.² Sonuçta çoksesliliğin getirdiği demokratik ve özgürlükçü atmosfer siyasî alandan bağımsız metinsel bir kimliğe kavuşur.

Metinlerarası disiplinin sağladığı faydalardan biri de anlamın daha önceki sözlü veya yazılı metinlerin yeni biçimler içerisinde yeni işlevlerle kullanıldığını göstermesidir. Eski metinlerden gelen kesitlerin yenilerle keşişmesi anlamın modernize olmasını sağlamaktadır.³

Geçmiş kültürü metinlerarası bir ilişkiyle günümüze taşıyan Binboğalar Efsanesi romanı çağın popüler alışkanlıklarından biri olan televizyona aktarıldığında da yeni bir metinlerarası boyut kazanmıştır. "Eskilerin 'taklitçilik' diye aşağıladıkları bu eğilim, çağ edebiyatının biçimsel yeniliklerinden biridir; özgünlüğün içerikte değil, biçimde ortaya çıktığı bir estetik anlayışın ürünüdür."⁴ Burada da söz konusu olan, başka örneklerde olduğu gibi, doğrudan aktarım ve uyarlama değil, romandan kimi unsurların alınarak dizide kullanılmasıdır. Ayrıca değinilen bu ilişki iki yazılı metin arasındaki metinlerarasılık olmadığı için göstergelerarasılıktan da bahsetmek yerinde olacaktır. Her ne kadar Kubilay Aktulum göstergelerarasılığı sözsöz sanatlar ile sözsöz olmayan sanatlar arasındaki bir alışveriş olarak tanımlasa da bütün sınırları

---

² Mikhail Bakhtin, Karnavaldan Romana, Çev. Cem Soydemir, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2001, s.237-251.

³ Kubilay Aktulum, Metinlerarası İlişkiler, Ankara, Öteki yayınevi, 2007, s. 10.

⁴ Yıldız Ecevit, Türk Romanında Postmodernist Açılımlar, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, bs.2, s.191.

ortadan kaldıran postmodern düşünceye dayanarak roman ve dizi ilişkisi de aynı sınıflamaya dahil edilebilir.⁵

Yaşar Kemal'in eserleri okunduğunda ilk göze çarpan özellik halk kültürü ve halk edebiyatının yoğun kullanımınıdır. Binboğalar Efsanesi adlı eseri ise bu durumun en dikkat çekici örneklerinden biridir. Yaşar Kemal genel olarak romanlarında gerçekçi bir tavır göstermektedir. Ancak onun gerçekçiliği kuru mekanik bir gerçekçilik değildir. Eserleri yer yer Latin Amerika kökenli büyümlü gerçekçilik anlayışıyla örtüşen, mitolojik, efsanevî, fantastik unsurları içerisinde barındıran adeta masalsı bir atmosfere sahiptir. Yaşar Kemal'in bu yönelimi Hans-Georg Gadamer'in Aydınlanma felsefesi hakkında şikayetçi olduğu "akıl ve geleneğin karşı karşıya getirilmesi"⁶ sorununu ortadan kaldırır. Yazarın "en gerçekçi romanım"⁷ diye nitelendirdiği Binboğalar Efsanesi de bu atmosferin yoğun biçimde hissedildiği eserlerden biridir. Dolayısıyla Yaşar Kemal'in romanlarını analiz etmek için onun ustalıklı birleştirdiği tüm bu unsurların ayrıştırılması ve tek tek anlamlandırılması gerekmektedir. Yaşar Kemal üslubu da diyebileceğimiz bu özgün tarzın tipik örneği olarak Binboğalar Efsanesi eserinin bahsedilen anlamda analiz edilmesinden önce romanın konusunu özetlemekte fayda var:

Binboğalar Efsanesi'nin ana konusu Karaçullu obasının tarihi ve güncel sorunları ve çözüm arayışlarına dayanmaktadır. Olaylar her ne kadar Obanın genel kaderi üzerine inşa edilmekle birlikte bireysel husumetler ve aşk hikâyeleri de bu konu paralelinde işlenir. 19. Yüzyılda devlet tarafından göçebe yaşam tarzları engellenip yerleşik hayata geçirilmek istenen oba o dönemde buna karşı çıkmış olmasına rağmen olayların anlatıldığı dönemde bu defa kendileri bir bölgeye yerleşmek istemektedirler. Çerçeveyi oluşturan bu ana olay örgüsüne; ağalık sisteminin obanın yaşamına etkisi, Kerem ve şahininin hikayesi, Demirci Haydar ustanın obası için kılıç yapma hikayesi, Halil ve Ceren aşkı, Halil ve Mustan çekişmesi eklenmektedir. Romanın sonunda Halil vurulur ve obayı temsil eden semboller yok edilerek oba tarihe gömülür.

---

⁵ Kubilay Aktulum, Metinlerarasılık/Göstergelerarasılık, Ankara, Kanguru Yayınları, 2011, s.17.

⁶ İsmet Emre, Postmodernizm ve Edebiyat, Ankara, Anı Yayıncılık, 2006, bs.2, s.151.

⁷ Orhan Erinc, Yaşar Kemal ve Binboğalar (röportaj), Cumhuriyet Gazetesi, 14 Şubat 1971, s. 5.

Roman, geçmişten gelen kültürel kodların, söylemlerin, türkülerin, sözcüklerin kullanılması gibi yönleriyle metinlerarası bir özellik barındırırken, yakın geçmişte televizyonda yayınlanan Beyaz Gelincik dizisi de romandan esinlenmesiyle metinlerarasılığın ikinci katmanını oluşturmaktadır.

Senaryosu romandan yoğun etkilerle kaleme alınmış olan Beyaz Gelincik adlı televizyon dizisinin ilk bölümü 19 Eylül 2005'te yayınlanmış, 74 bölüm olarak devam eden dizi, 11 Haziran 2007'de sona ermiştir.

Beyaz Gelincik dizisinde Binboğalar Efsanesi'nden alınan en dikkat çekici unsur baş kahraman isimlerinin aynı olmasıdır. Dizideki Halil ile Ceren romanda da benzer özelliklere sahip merkez kahramanlardır.

Romanda Ceren'in büyük aşkı Halil'dir. Halil oba beyidir. Beylik çadırı ondadır. Halil yaşadığı olaylardan sonra dağa çıkmış, eşkiya olmuştur. Dizideki Halil karakteri ise Ceren'in aşkı olan Ömer'in abisini canlandırmaktadır. Dizinin başında iyi kalpli, sevecen bir tipler karşımıza çıkan Halil'in daha sonra işlettiği cinayetler ortaya çıkmıştır. Romanda dağa çıkan eski oba beyi, yeni eşkiya Halil'e karşılık dizide toprak ağası olan şehrili eşkiya Halil görülmektedir. Romanda Halil'in statüsünü beylik çadırı ve diğer beylik alametleri belirlerken, dizideki Halil, Ömer, Mustafa ve Mehmet Ali Aslanbaş adlı kardeşleriyle birlikte dedeleri Sefer Aslanbaş'ın kurduğu modern saltanatta ağa olarak gösterilmektedir.

Romandaki Ceren çok güzel bir kadındır. Bembeyaz teniyle, akça pakça yüzüyle herkesi kendisine aşık etmektedir. Dizide de Ceren'i tanıtırken beyaz teninden pamuk gibi yumuşak kalpli oluşundan bahsedilmektedir. Ziraat mühendisi olan Ceren'in pamuk tarlasından hiç çıkmaması, kendini pamuğa vermesi nedeniyle onu seven herkes ona "Beyaz Gelincik" diye hitap etmektedir.

Dizi de roman da aynı yörede, Çukurova'da geçmektedir. Dolayısıyla yöresel özellikler birbirine benzemektedir. Romanda sık sık geçen Adana'nın sığacı vurgusu dizide de yapılmaktadır. Dizide üzerinde durulan bir başka konu da sıtma hastalığıdır. Dizinin ikinci bölümünden itibaren çadırda kalan pamuk işçileri yaşam koşulları nedeniyle hastalığa tutulmuşlardır. Bunu gören Ceren Ömer'e sitemde bulunur. Durumdan haberi olmayan Ömer hemen sağlık ekiplerini tarlaya yollar ve tüm çalışanları muayene ettirir. Romanda da yaylaktan kışlağa inen ve

çadırda yaşayan Yörükler tıpkı tarla işçileri gibi Çukurova'nın zor şartları yüzünden sıtma hastalığına tutulup kırılmışlardır.

Ekonomisi tarıma dayalı toplumlarda sıklıkla görülen feodal yapı romanda ve dizide görülmektedir. Romanda Osman Ağa, Fehmi Ağa, Köse Ali Ağa gibi isimlerle yapılan ağalık vurgusu, dizide Samur Ağa, Halil Ağa, Hacı Sefer Ağa isimleriyle karşımıza çıkar. Ağalık sistemi yapıtlarda sadece isim olarak değil, toplumsal bir yaşam biçimini de ifade etmektedir. Ağalar toplumun hangi faaliyetlerde bulunacağına, bireysel ilişkilere, geleceğe dair kararlara doğrudan etkisi olan, sınıfsal ayrımı belirleyici, merkezi bir konumdadır.

Toplumsal katmanın bir alt statüsündeki grup ise kâhyalardır. Ağanın verdiği kararları somutlaştıran, hayata geçiren kâhyalar çok önemli bir role sahiptirler. Örneğin kitaptaki Süleyman Kahya obada sözü dinlenen, herkese dediğini yaptırabilen, saygın, sevilen bir kişidir. Özellikle Ceren'e karşı takındığı koruyucu tavrı dikkat çekicidir. Bunlardan da önemlisi obanın varlığının simgeleri olan beylik çadırı, davul, tuğ gibi nesnelere yakarak Karaçullu obasının artık var olmadığını ilan eden tarihsel bir fonksiyonu üstlenmiştir. Dizi de ise kâhya karakterini Yaşar Kâhya canlandırmaktadır. Yaşar Kâhya ailenin eli ayağı gibidir. Evin bütün işlerini o düzenlemektedir. Sadece basit işleri değil gizli kapaklı yapılan tüm işleri Yaşar Kâhya organize etmektedir.

Her iki yapıtta ortak olan isimler ve ağalık sistemi mensuplarının dışında bazı kişilik tiplerinin de benzer olduğu görülmektedir. Buna örnek olarak romanda Derviş Hasan ve dizide Kudret Aziz Tarhan'ı verebiliriz. Derviş Hasan ismine tezat olarak dervişlikle ilgisi olmayan bir hayat sürmekte, yörük obalarını dolandırmakta ve kumar oynamaktadır. Kudret Aziz de yine isminin atıfta bulunduğu dinî imaja zıt olarak kadın pazarlayan kötü bir kişiliğe sahiptir.

Söz konusu eserlerde bireysel ilişkilerden özellikle aşk olgusu sosyal ve ekonomik hayatın içerisinde sürükleyici bir tema olarak olay örgüsüne dahil edilmiştir. Bu bağlamda Ceren karakteri merkezi bir role sahiptir. Romanda herkesin hayran olduğu, Oktay'ın evlenmek istediği, Halil'in aşık olduğu Ceren, dizide ise Ömer karakterinin aşık olduğu kadındır.

Roman ve dizi arasındaki kesişme noktaları insanlarla sınırlı değildir. Sözlü anlatı geleneğinin önemli motiflerinden biri olan at figürü her iki yapıtta varlığını çeşitli biçimlerde göstermektedir. Romanda

Horzumlu Bey'in sahip olduğu pek çok değerli varlık ve nesne arasında "kırmızı yakut gözlü soylu atları"n (B.E., s.152)* özel bir yeri vardır. Bu atlar onun beylik şöhretini perçinlemektedir. Atların maddi ve manevi değeri yerleşik hayatta olanları bile kıskandıracak ölçüdedir. Yörükler için at çok önemlidir. Göçebe yaşamın en önemli unsurlarından olan at bir nevi asaletin, soyluluğun göstergesidir. Evlerini, yüklerini bu atlarla taşırlar.

"Demirciler ocağı bizim ocağımız. Bu ocağa gelip de eşiğine yüz sürene kurşun geçmez, kılıç işlemez. Olur mu? Olur ya, Allah böyle yapmış. Beyler, padişahlar, yiğitler, paşalar, şahlar gelmiş eşiğimize yüz sürmüş. Her gelen, eşiğe yüz sürmeye her gelen kişi bize eşiğimize yeşil gözlü, yaa, yemyeşil, zümrüdü yeşil gözlü, boynu uzun, kulakları kalem soylu arap atlar getirirmiş. Atın en soylusu yeşil gözlü olur. Yeşil gözlü at bulunmaz. Bulunursa şahin gibi olur. Öyle uçar. Çadırımızın kapısında don don bir at yılıksı... Dedem her gün birisine biner." (B.E., s.163)

Kıscacası beyliğin var olduğu yerde atın olmaması düşünülemez. Dizide de önemli bir yer teşkil eden ağalığın soyluluğunun ve şöhretinin göstergelerinden biri olarak at figürü yer almaktadır. Burada Mustafa Aslanbaş'ın at merakı önemli bir unsurdur. Mustafa çok güzel, soylu bir at beğenir. At oldukça pahalıdır. Ağabeylerine durumu söyler ama olumsuz yanıt alır. Bunun üzerine Mustafa atı Samur Ağa'nın almak istediğini ve böyle güzel bir atı can düşmanları olan bu ağanın almasının kötü olacağını söyler. Bunun üzerine Mustafa o istediği atı alır. Samur bu duruma çok sinirlenir. Çünkü Samur'un da at merakı vardır ve o atı istemektedir. Mustafa bu atla yarışmalara katılır ve her yarışını kazanır. Bu durum Samur'u daha da sinirlendirmektedir. Bu nedenle atın yarışmaması için ona iğne yaptırıp yarışa katılmasını engellemeye çalışır. Ama Mustafa tam o sırada ahıra geri döner ve durumu görür. Mustafa'nın geldiğini gören Samur'un adamı ata iğne yapmadan kaçır. Dizinin bu bölümü kitapla oldukça bağlantılıdır.

İki eser arasındaki metinlerarası bağlantı noktalarından bir diğeri çiftlik konusudur. Romanda Yörük obaları yerleşecek yer

---

* Yaşar Kemal'in Binboğalar Efsanesi adlı romanı, (B.E) kısaltmasıyla belirtilecektir.

bulamayınca Ceren'e âşık olan Oktay Bey'den medet umarlar. Oktay Bey de oba büyüklerine Ceren'le evlenmelerini sağlarsa onlara kendi çiftliğinde yer vereceğini söyler. Böylece bütün oba Oktay Bey'in çiftliğinde bir toprak sahibi olacak, konacak bir yer bulacaktır. Ancak Oktay Bey'in babası bu duruma karşı çıkar ve her iki taraf da istediğini elde edemez.

Dizideki çiftlik Aslanbaşlar'ın oturdukları yerdir. Kudret sahibi ağaların güçlerini sembolize eden önemli bir mekandır. Ağanın tüm sülalesi ve yakın çalışanları çiftlikte ikamet eder. Dolayısıyla çiftlik bütün olayların merkezidir. Bu öneminden dolayı zaman zaman bireyler arasında çiftliğe hakim olma mücadelesi adeta bir iktidar savaşı olarak kendini göstermektedir. Bu mücadelelerden biri Mustafa-Meryemce çifti ile Gülizar Hanım arasında yaşanmaktadır. Mustafa ve eşi Meryemce çiftlikten ayrılmak isterler. Çünkü çiftlikte herkes bir arada yaşamakta ve Halil Aslanbaş'ın eşi Gülizar evin tek hanımı gibi davranmaktadır. Gülizar aslında Ömer Aslanbaş'a âşık olan ama onun abisi Halil'le evlenen biridir. Güçlü olmak için hırslarına yenik düşen bir kadındır. Bu nedenle evde hâkimiyet kurmaya çalışmakta bundan da en çok Meryemce rahatsız olmaktadır. Meryemce ve Mustafa çiftlikten ayrılmak istediklerini söylediklerinde ise herkes buna karşı çıkar. Çünkü çiftlik gücün simgesidir. Bağlılığın simgesidir. Aynı yerde oturmaları örf adetten gelir. Haliyle dizide çiftlik, ağalık sisteminin ayrılmaz öğelerinden biri olarak gösterilmektedir.

Gençlik yıllarında Çukurova'da gezgin âşıklık yaparak hayatını sürdüren Yaşar Kemal, halk arasında anlatılarak günümüze kadar gelen pek çok efsaneyi romanına taşımıştır. Bunlardan bazıları yer isimleri ile ilgili olan aynı zamanda romana adını veren anlatımlardır. Örneğin Binboğalar Dağının ismiyle ilgili iki farklı efsane şu şekilde aktarılır. İlkinde Kerem obayı yakan, kurşunlayan köylülerden kurtulup koşarken Deliboğa Höyüğüne gelir ve şunları söyler:

“Bu Deliboğa höyüğü hep mezarlık. Eski çok eski yaşlı Müslüm Koca'dan yaşlı bir de bazı geceler bu höyük var ya bu höyük ayağa kalkar yürürmüş. Boğalar gibi sabaha kadar böğürerek yürürmüş. Tepesi kızınca. Bu höyük eski Müslüm Koca yaşında bir boğaymış. İşte bu köylüler ona kurşun sıkışlar o da köylü görünce kendisini öldürenleri görünce uyanır, böğürerek yürürmüş köylülerin üstüne. Köylüler de kapılarını kapatır... “ (B.E, s.106)

Bir diğer anlatım ise şu şekildedir:

“Karşı Binboğa dağı som yalına kesti. Koca dağ gibi güneş gibi oldu. Yıldızlar savruluyorlar, Binboğa Dağı tepeden tırnağa kaynaşıyor, bakıyor, göğün ta yedinci katına yıldız yıldız kaynaşıp savuruyor. Binboğa Dağı yalım yalım kalktı yürüdü. Çukurova'nın üstüne. Bin tane yalımdan boğa oldu. Dedesi onbaşının kellesini bir kılıçla kesiverdi, hemen yıldırım gibi Çukurova'nın düzüne düştü. Binboğa Dağı birden bin tane boğa oldu, görülmemiş irilikte, güzellikte, balkıyarak, iri gözleri dönmüş, sivri kılıç gibi boynuzları parlayarak yalımdan Çukurova'nın üstüne yürüdüler. Çukurun toprağı yalına kesti. Yalım boğalar köylere saldırdılar. Köyleri evleri, şehirleri, otomobilleri, trenleri, boynuzladılar, yıktılar, yaktılar, sonra gerisin geri yerlerine döndüler, Binboğalar Dağı oldular.” (B.E, s.132)

Beyaz Gelincik dizisinde de zaman zaman efsanelerin kullanıldığını görmekteyiz. Diziye ismini veren pamuğun oluşumu efsanevi bir anlatımla izleyicinin karşısına getirilir. Dizinin birinci bölümünde Ceren karakteri Ömer Ağa ile tanıştıktan hemen sonra bu öyküyü anlatır:

Beyaz gelincik yani pamuk, eşsiz bir bitkidir. Başlangıçta narin, cılız bir fidedir. Her şeye boyun eğecek sanırsınız. İçinizde şefkat uyandırır. Sonra gitgide hayata daha sıkı tutunur. Suya açlığı artar. Yaprakları sertleşir, başı dikleşir. İncisini korumak isteyen bir istiridye gibi zırhlara bürünür. Sonra birgün kıskançlıkla sakladığı şeyi cömertçe sergiler. Kozası açılır. Ve siz o bembeyaz ışığı, sağlığı, yumuşaklığı görürsünüz, hayran kalırsınız. (1. Bölüm)

Lokman Hekim efsanesi ise dizi ve roman arasında efsaneler bağlamında kurulan ilişkiye başka bir örnektir. Romanda bu efsane şöyle anlatılmaktadır:

“Bir de Lokman Hekim var. O kendi gücüyle ermiş, ölümsüz olmuştur. Altmış yıl bütün yeryüzünü taş taş, ova dağ dolaşmış, çiçeklerle otlarla, bitkilerle konuşmuş, her çiçek kendini marifetini Lokman'a söylemiş. Lokman da çiçeklerin dilince söylediğini yazmış defterine. Her çiçek bir hastalığa şifaymış. Lokman bütün hastalıkların çiçeğini bulmuş bir ölümün çiçeğini bulamamış. Duymuş ki Lokman ölümün çiçeği ölümün

suyu ölümün otu Aladağ'ın bir koyağında. Lokman koşmuş buraya yurt tutmuş Aladağ'ın ardını koyağını. Her otları, her çiçeklen, her suylan, pınarlan, her böceklen, kurtlan, kuşlan, karıncaylan konuşmuş. Esen yelle, doğan günle, gelen ışıkla, yağın yağmurla konuşmuş. Sonunda ölümün dermanını bulmuş... Her çiçek herkese konuşmaz. Yaşam çiçeği hiç kimseye Hızır'a bile konuşmaz. Ermişler ermişi Taşbaşoğlu'na bile konuşmaz. Yaşam çiçeği, yani ölüme çare olan çiçek bir kere lokmana konuşmuş, lokman varmış onun altına, koklamış çiçeği koklayınca çiçeği lokmanın gözlerinin önünde ışıklar patlamış, baharlar, çiçekler patlamış, dünya bir başka dünya olmuş, sevinç içine batmış lokman bir sevinç düşünde kendinden geçmiş, ölmezliğe kavuşmuştur.” (B.E, s.29-30)

Bu şekilde aktarılan Lokman Hekim'in hikayesi romanın ilerleyen kısımlarında Müslüm Koca adlı yörügün yaşam çiçeğini ondan istemesiyle devam eder. (B.E, s.343)

Dizide ise Lokman Hekim efsanesi kitaptan farklı bir şekilde anlatılmaktadır. Dizinin ikinci bölümünde hastaneye kaldırılan Ceren'i ziyarete gelen Ömer, yanında hediye olarak Yaşar Kemal'in Binboğalar Efsanesi kitabını getirir. Ömer kitabı verdikten sonra efsaneleri çok sevdiğini söyler ve Lokman Hekim ve Şahmaran efsanelerinin Tarsus ve İçel'de iç içe anlatıldığını söyleyerek aktarmaya başlar:

“Yılanların padişahı yani Şahmaran'ı yaralı olarak buluyor Lokman. Alıp onu mağarasındaki sarayına götürüyor. Kırk gün sonra Şahmaran iyileşiyor. Lokman izin istiyor. Şahmaran Lokman gitmeden önce “Ölümüm insanların elinden olacak Lokman.” diyor ve ona ölümünü öğrendikten sonra neler yapması gerektiğini bir bir anlatıyor. Gel zaman git zaman Şahmaran sarayındaki o billur suda Tarsus beyinin o güzel kızını görüyor ve aşık oluyor. İşte bu aşk yüzünden sarayından çıkıyor ve eski hamamda öldürülüyor.” (2. Bölüm)

Dizideki bu efsanenin Şahmaran ile ilgili olan kısmı romandaki “Yılanın Sevdalanması” olarak karşımıza çıkan efsaneyi hatırlatmaktadır. Halk edebiyatında insan/doğa birlikteliğine vurgu yapan pek çok efsanede olduğu gibi bu anlatıda da hayvanların kişileştirilmesi yoluyla olağanüstü biçimde insanla ilişkilendirilmesine rastlanmaktadır.

Aşağıdaki alıntı bunu gösterdiği gibi Yaşar Kemal'in modern roman formu içerisine yerleştirdiği ozansız dilin özel örneklerinden biridir:

“Yılanın kara yılanın sevdası beterdir. Sevdalı yılan kıpkırmızı uzun bir köze keser. Yılan kızlara sevdalanır. Kara yılan sevdadan kıpkırmızı kesilir. Kız nereye, ne yana gitse yılan kıpkırmızı karşısına dikilir. Kıpkırmızı mercan kırmızısı, nar zamanı, nar çiçeği kırmızısı. Bir yurttan, bir yolda, bir çalı arkasında, bir ören içinde, çadırda uyurken, düğünde oynarken, koyun sağarken, çocuk uyuturken yılan kıpkırmızı karşısına dikilir. Yeşil otların, derin suların, ulu ormanların, tozların, karanlık bataklıkların içinden karşısına çıkar, kıpkırmızı. Hiçbir şey yapmaz. Önce kuyruğunun üstüne dikilir, sonra da kızın önünde boylu boyunca kıpkırmızı köz gibi upuzun serilir. Elindeyse yüreğin var ise öldür sevdalı yılanı. Yılan kırmızıyı, nar çiçeğine, kırmızı giymiş kızlara sevdalanır.” (B.E, s.158)

Romanda bunların dışında Hızır ile İlyas, dedeler, ermişler, vb. kişilerle ilgili başka efsaneler de anlatılmaktadır.

Dizi içerisinde romanın isminin geçmesi sadece hastane sahnesinden ibaret değildir. Dizinin 13. bölümünde Ceren, Samur Ağa'nın düşmanları tarafından kaçırılmak üzeredir. Tam bu sırada Ömer kapıyı çalar. İçeride Ceren'i kaçırmaya gelen kişiler vardır ve Ceren'i Ömer'i içeriye almadan göndermesi için tehdit ederler. Ceren kapıyı açar ve Ömer'e dışarı çıkmak istemediğini söyler. Ömer geri döner, tam gitmek üzereyken Ceren Ömer'e Binboğalar Efsanesini tekrar okumaya başladığını söyler. Ömer “O kitabı okumuştun.” diye karşılık verir. Ceren tekrar okumaya başladığını söyler ve “Ağanın obayı yakalayıp kızdan özür dilediği yer var ya, işte ordayım.” diye cevap verir. Romanda obanın ağa tarafından yakılmasına gönderme yapar ancak ‘yakma’ kelimesi yerine ‘yakalama’ kelimesini kullanarak ona kaçırılmak üzere olduğunu işaretini vermeye çalışır.

Romanda ve dizide yer alan efsanelerin birleşme noktalarının dışında üzerinde durulması gereken bir başka konu ise modern edebiyatta halk kültürünü araştıran çalışmalarda sıklıkla değinilen halk inanışlarıdır. Çoğunlukla doğüstü ile günlük hayatın bağlantılanmasını sağlamak için kullanılan büyü, sihir, uğur, uğursuzluk ve keramet, halk kültüründen romanlara aksettirilen kavramlardır.

Binboğalar Efsanesi romanında çaresizlik içerisindeki insanların doğaüstünden medet umdukları çok sayıda bölüm vardır. Yukarıda değinilen Ermiş, Dede, Hızır gibi isimlerden keramet beklenmektedir. Ayrıca doğadaki karşıtlığın insan hayatına yansımaları olarak görülen uğursuz varlık motiflerine de rastlanmaktadır. Bunların öteden beri önemli bir sembolü olarak görülen ‘baykuş’ romanda hem fiziksel özellikleriyle hem de insanlar üzerinde uyandırdığı tekinsizlik duygusuyla tasvir edilmiştir. (B.E, s.316)

Benzer inanışlar Beyaz Gelincik dizisinde de işlenmektedir. Bir nesne olarak muskaya atfedilen kutsallığa özellikle 3. bölümde vurgu yapılmaktadır. Ceren taktığı muska ile ilgili olarak “ister inan ister inanma ama bu muskada hakikaten keramet var” dedikten sonra küçükken muskada yazılı olanları okuduğu sahneye geçiş yapılır. Muskadaki yazıda yerel coğrafya ile bağlantılı dualar olduğu dikkat çekmektedir: “Bunu taşıyan Havva kızını Allah bağışlasın, Torosların gölgesi, Ceyhan’ın çağılması, Çukurova’nın esintisi ömrüne bereket olsun...” Ayrıca muskanın içinde yörenin bir özelliği olan pamuk yer almaktadır. Ceren “beni buralara kadar [bu muska] getirmedim mi?” diyerek bu yöndeki inancının derinliğini ifade eder. Dizideki muska inancı bununla sınırlı değildir. Zeliş karakterinin annesinin ona muska takması için ısrar etmesi ve babasının boynunda dikkat çekici büyüklükte bir muskanın yer alması gibi sahnelerle karşılaşılmaktadır.

İki eser arasındaki ilişki motif ortaklıkları ile sınırlı değildir. Kimi yerlerde olay örgüsünün içinde yer alan bazı olay halkalarının benzerlikleri de göze çarpmaktadır. Söz konusu yapıtlarda sistemin işleyişinden kaynaklanan sorunların çözümü için devlet büyüklerinden yardım alma çabasına girildiği görülür. Kitapta Haydar Usta yıllarca işlediği kılıcı İsmet Paşa’ya, o olmazsa valiye hediye edip obası için kışlak almak istemektedir. Bu nedenle oba büyükleri devletten kişilerle diyaloga girmektedir. Aynı şekilde Beyaz Gelincik dizisindeki Ömer Aslanbaş da işlerini yaptırmak için enerji bakanını aramaktadır.

Ortak motifler ve benzer olay halkalarının dışında iki yapıtta da yöresel söyleyişler, deyimler, atasözleri, eşya isimleri, yemek kültürü, türküler, halk oyunları, aşıklık geleneği gibi halk bilimine ait çeşitli unsurlara rastlanmaktadır.

Sonuç olarak modern hayatın her alanında olduğu gibi medya dünyasında da geleneksel halk kültürünün yoğun kullanımına devam

edilmektedir. Son dönemde Türkiye’de adeta bir furya haline gelen dizi sektörü ise geleneğe en çok yaslanan alanların başında gelmektedir. Pek çok yapımcı ve senarist konu bulma kolaylığı, seyirciyle bağlantı kurma ve izlenme oranını arttırma isteği gibi nedenlerle halk kültürünü dizilere taşımış ve taşımaya devam etmektedir. Seyirci ise kendisinden ve ortak geçmişten izler taşıyan konulara daha çok ilgi göstermektedir. Dolayısıyla Beyaz Gelincik dizisinde Binboğalar Efsanesi’nin çıkış noktası olarak kullanılması şaşırtıcı değildir. Bu durum sıkı metinlerarası bağlantıları vazgeçilmez kılmıştır. Böylece metinlerarası ilişkiler sayesinde halkın ürettiği sözlü kültür envanteri tekrar halka, özellikle yeni nesle ulaşma fırsatı bulmuştur.

Kaynakça

- Aktulum, Kubilay, Metinlerarası İlişkiler, Ankara, Öteki yayınevi, 2007.
- Aktulum, Kubilay, Metinlerarasılık/Göstergelerarasılık, Ankara, Kanguru Yayınları, 2011.
- Bakhtın, Mikhail, Karnavalın Romanı, Çev. Cem Soydemir, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2001.
- Ecevit, Yıldız, Türk Romanında Postmodernist Açılımlar, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, bs.2.
- Emre, İsmet, Postmodernizm ve Edebiyat, Ankara, Anı Yayıncılık, 2006, bs.2.
- Erinç, Orhan, Yaşar Kemal ve Binboğalar (röportaj), Cumhuriyet Gazetesi, 14 Şubat 1971.
- Kemal, Yaşar, Binboğalar Efsanesi, İstanbul, 1981.
- Solak, Ömer, Edebiyat Biliminde Kuram ve Yöntem, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2014.